

Taalbeleid op schoolniveau

Luc Vercammen

Het begrip taalbeleid is de laatste jaren doorgedrongen tot op de werkvloer van het onderwijs. Eerst ging de aandacht naar taalleerproblemen, anderstalige nieuwkomers en Nederlands als tweede taal. Remedial teachers werden opgeleid en scholen ontwikkelden een beleid rond sticordi-maatregelen, de eerste afsprakennota's voor leerstoornissen werden opgesteld en gedifferentieerde leerwegen voor leerlingen met taalachterstand werden ontwikkeld. Geïnspireerd door de taalleerproblemen ging de aandacht in een tweede fase opnieuw naar taalzorg. Schriftelijke en mondelinge taalbeheersing traden nog meer op het voorplan en scholen namen taalzorg met hernieuwde energie op in hun beleidsteksten. Er wordt gewerkt aan de spellingattitude van leerlingen en correcte communicatie wordt elke dag belangrijker. Ook het belang van schooltaal en taalvaardigheid voor elke leraar werd en wordt sterk onderstreept. Nu breekt een derde fase aan: met taalgericht vakonderwijs wordt een pedagogisch-didactische totaalvisie ontwikkeld waarbij de centrale plaats van taal in het leerproces beklemtoond wordt.

HET TAALBELEID VAN DE SCHOOL

Deze evolutie werkt als een olie-vlek. Eerst traden remedial teachers op de voorgrond, taalbeleid zat aanvankelijk exclusief bij de vakgroep Nederlands; nu wordt er een beroep gedaan op alle vakleraars en heeft taalbeleid alles te maken met schoolbeleid en onderwijsvisie. De bijdragen van Maaïke Hajer en Luc Wyns in *VONK 38/1* (oktober 2008) moeten beschouwd worden als belangrijke, zoniet verplichte literatuur voor alle onderwijsmensen.

Betekent dit alles dat deze drie fasen verworven zijn? Niets is minder waar. Ouders van kinderen met dyslexie kampen nog steeds met onbegrip en vakleraars weigeren soms

sticordi-maatregelen in de praktijk toe te passen; sommigen menen dat hun gewone begeleiding maar moet volstaan voor leerlingen met leerstoornissen. Fase één van het taalbeleid bevindt zich dus soms nog in het opstartstadium. Vakleraars voelen zich vaak onbevoegd en onbekwaam om aandacht te schenken aan taal in hun lessen. 'Iedere leraar is een taalleraar'... Theun Meestringa formuleert in zijn bijdrage elders in dit nummer terecht een reeks kritische bedenkingen bij deze uitspraak. Fase twee van het taalbeleid moet met andere woorden nog heel wat drempels overwinnen. En dan nu nog de pedagogisch-didactische visie op taalgericht vakonderwijs implementeren???

Toch is de kanteling naar taalbeleid aanwezig in het onderwijs en zijn leerkrachten best bereid om dit beleid te implementeren.

In essentie gaat taalbeleid over goed onderwijs op maat van elke leerling.

Omgaan met verschillen, de taalzorg, het formuleren van taaldoelen en vakdoelen, het leerproces centraal stellen,... stuk voor stuk thema's die

leven in scholen. In essentie gaat taalbeleid immers over goed onderwijs op maat van elke leerling of: hoe slagen we er het best in om een maximaal aantal leerlingen de vakgebonden en de vakoverschrijdende eindtermen te laten bereiken.

Essentieel is het besef dat we nog steeds in een sensibiliseringsfase zitten wat taalbeleid betreft.

Dat beantwoordt aan de professionele gedrevenheid van elke leerkracht. Taalgericht vakonderwijs is een explicitering en vervollediging van goede basisdidactiek. Deze inzichten bieden antwoorden op de vragen 'hoe

geef ik goed les?' en 'hoe ga ik met mijn leerlingen op weg?'. Vragen die elke gemotiveerde leraar elk schooljaar opnieuw bezig houden.

HET TAALBELEID VAN DE SCHOLLEIDING

Essentieel is het besef dat we nog steeds in een sensibiliseringsfase zitten wat taalbeleid betreft. De implementatie vergt een zeer

geleidelijke verandering die *bottom-up* moet verlopen en een schoolbrede aanpak die spoort met onderwijsinnovaties zoals coöperatief leren, begeleid zelfstandig leren, activerende werkvormen en werken met krachtige leeromgevingen.

Taalbeleid maakt duidelijk dat het vak Nederlands een cruciale rol vervult in het onderwijscurriculum van jongeren.

Taalbeleid houdt een teamaanpak in: naast ho-rizontale en verticale vakleerlijnen moet er rustig gewerkt kunnen worden aan vakoverschrijdende leerlijnen. Enkel dankzij een respectvol veranderingsbeleid maakt deze kanteling kans op slagen.

Maaïke Hajer betoogt in *VONK 38/1* dat de schoolleiding een actieve rol moet vervullen bij de ontwikkeling van taalbeleid. Dit betekent dat schoolleiders zich, naast schoolmanagement, duidelijk moeten inlaten met pedagogisch-didactische visies en met het leerproces op de werkvloer. Leerlijnen realiseren kan niet zonder overlegstructuren op vak-, jaar-, graad- en schoolniveau.

In het kader van taalbeleid moeten vakleerlijnen ook geresponsabiliseerd worden: "vakonderwijs waarin expliciete vakdoelen en taaldoelen zijn benoemd, waaraan gewerkt wordt via een contextrijke didactiek, vol interactie en met taalsteun" (Hajer & Meestringa, 2004). Dit vakonderwijs moet de *core-business* van elke vakleraar zijn. Schoolleiding moet taalbeleid sensibiliseren, aansturen en faciliteren; alle vakleerlijnen moeten taalbeleid implementeren en realiseren.

Taalbeleid maakt ook duidelijk dat het vak Nederlands een cruciale rol vervult in het onderwijscurriculum van jongeren. In de Europese sleutelcompetenties wordt de moedertaal ook als eerste competentiegebied naar voren geschoven. De lat moet dus hoog gelegd worden voor taal (enkelvoud!). Betekent dit ook dat de lat hoog moet gelegd worden voor talen? Taalgerichte vakdidactiek plaatst toch vraagtekens bij het geven van niet-taalkvakken in een vreemde taal. Voor een aantal begaafde leerlingen betekent dat duidelijk een meerwaarde, maar voor veel leerlingen zal de lat hier te hoog liggen en komt het bereiken van eindtermen in het gedrang, waardoor het omgekeerde effect van taalbe-

leid als gevaar om de hoek loert. Het lijkt me beter om te kiezen voor het vak Nederlands, voor rijk en degelijk vreemdetalenonderwijs én voor taalgericht vakonderwijs.

HET TAALBELEID VAN DE ONDERWIJSINSPECTIE

Tijdens een schooldoorlichting besteedt de onderwijsinspectie steeds aandacht aan taalbeleid. De inspectie vervult hierdoor een lovenswaardige sensibiliserende en stimulerende rol in onderwijsvernieuwing en verbetering van didactische leerprocessen. De tekst 'Taalbeleid: een aandachtspunt' (Onderwijsinspectie secundair onderwijs, 2006b) strookt met de visie die in deze themanummers van *VONK* naar voren wordt geschoven. Ook de concrete observatielijst (Onderwijsinspectie secundair onderwijs, 2006a) die de inspectie op haar webstek publiceert, kadert in deze visie. Toch blijft het vreemd dat een onderwijsbeleid dat nog in volle ontwikkeling is en zich (helaas) slechts in een sensibiliseringsfase bevindt, reeds in schooldoorlichtingen betrokken wordt.

Het wekt nog grotere verwondering dat inspectie taalbeleid in doorlichtingsverslagen lijkt te reduceren tot taalzorg en zich concentreert op de kwaliteit van taalproducten en opmerkingen maakt over taalfouten in notities, proefwerken en schoolagenda's. Uiteraard vallen deze taalfouten te betreuren, dat staat buiten kijf, maar taalbeleid reikt toch veel verder. Wat is in het kader van taalbeleid het belangrijkste: leerlingen die tijdens een brainstormoefening wellicht een Antwerpse 'a', Gentse 'o' of West-Vlaamse 'g' laten vallen of leerlingen die er bewust voor kiezen om de presentatie van een eigen rockfestival in correct Standaardnederlands te doen?

HET TAALBELEID VOOR DE LEERLING

Bij de drie fasen van taalbeleid moet de leerling heel centraal staan. Een leerling met taalleerproblemen wroet zich vaak te pletter en het is voor hem of haar altijd een ongehoofde opsteker als leerkrachten oog en begrip hebben voor zijn probleem. Taalzorg heeft voor de leerling te maken met communicatie en zich present stellen. Vanuit dit perspectief wil elke leerling best competent worden in taal.

Taalcompetentie is het geheel van inzicht in taal, beheersing van de vier taalvaardigheden lezen, luisteren, spreken en schrijven en ten slotte de attitude om taal te verzorgen en te weten welk register moet gehanteerd worden. Dit vergt een leerproces met vallen en opstaan waarbij leerlingen zich vanuit hun peergroep op bepaalde momenten duidelijk afzetten tegen bepaalde taalregisters. Taal is voor jongeren beslist ook een idiolect; hun zoektocht naar een eigen persoonlijkheid is ook een zoektocht naar een persoonlijk taalgebruik. Taalbeleid heeft zo ook te maken met de rol van leerkracht als opvoeder; Maaïke Hajer stelt terecht dat oog hebben voor taal betekent oog hebben voor de leerling. Vanuit een bindende relatie en vanuit het koesteren van hoge verwachtingen ten aanzien van elke leerling wordt het leerproces rond taal het hoofddoel van het onderwijs.

Taalgericht vakonderwijs ten slotte betekent voor de leerling goed onderwijs krijgen: actief, leerlinggericht, begeleid en gericht op competenties.

Oog hebben voor taal betekent oog hebben voor de leerling.

Luc Vercammen
Sint-Ritacollege Kontich
luc.vercammen@ritacollege.be

Literatuur

Hajer, M. & Meestringa, T. (2004). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.

Onderwijsinspectie secundair onderwijs (2006a). *Heeft de school aandacht voor de taalvaardigheid van haar leerlingen? Observatielijst taalbeleid*.
www.onderwijsinspectie.be/SO/thema/taalbeleid.html

Onderwijsinspectie secundair onderwijs (2006b). *Taalbeleid: een aandachtspunt*.
www.onderwijsinspectie.be/SO/thema/taalbeleid.html

G R O F G E S C H U D

ELS SAS (LEERKRACHT WISKUNDE): *Uiteindelijk is de grootste motivatie misschien wel mijn geloof in mijn leerlingen geweest. De misverstanden, misvattingen ook, die bestaan over onze school en onze leerlingen maken me soms boos. Ja, een deel (met wat overdrijven misschien zelfs een groot deel) van onze leerlingen heeft een moeilijke thuissituatie, kent armoede, leeft in sociaal moeilijke, zeker niet stimulerende omstandigheden, heeft taalachterstand, schoolachterstand en ga zo maar door. Maar naast al deze problemen zijn het gewoon fijne, verstandige jonge mensen waar je veel waardering van krijgt en die soms ook wel eens dwars kunnen liggen of zelfs onbeleefd kunnen zijn. Moet dat dan niet bij pubers? Feit is dat ze het buiten de schoolmuren soms moeilijk hebben of zullen krijgen door hun taalprobleem. Ze falen in hogere studies en raken vaak niet door selectieprocedures. En daarom moeten wij gewoon aan die taal werken met hen. Zodat ze beoordeeld worden op hun capaciteiten en niet vroegtijdig uitvallen omwille van de taal. Taalgericht vakonderwijs helpt deze leerlingen, maar komt eigenlijk alle leerlingen ten goede.*

UIT: De Hert, W. (red.) (2008). *Taalbeleid in de praktijk. Een uitdaging voor elke secundaire school*. Mechelen: Plantyn.